

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

**LIETUVOS
AUKŠČIAUSIOJO TEISMO**

PRAKTIKOS APŽVALGA

2018 m. rugsėjis

PARENGTA

LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO
TEISĖS TYRIMŲ IR APIBENDRINIMO DEPARTAMENTO

Pastaba. Šioje apžvalgoje pateikiamos neoficialios Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – ir LAT) procesinių sprendimų santraukos. Šis dokumentas yra skirtas tik informavimo tikslais. Oficialius ir nesutrumpintus sprendimų tekstus galite rasti LAT interneto svetainėje www.lat.lt.

TURINYS

I. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS	3
1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas	3
BK 189¹ straipsnio taikymas	3
<i>Dėl neteisėtos turto kilmės požymio</i>	3
2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo taikymas	4
BPK 3, 166, 167 straipsnių taikymas	4
<i>Dėl situacijos, kai ikiteisminis tyrimas gali būti pradėtas tik pagal nukentėjusiojo skundą, jo teisėto atstovo pareiškimą ar prokuroro reikalavimą</i>	4
BPK 219, 254, 256 straipsnių taikymas	6
<i>Dėl baudžiamosios bylos perdavimo prokurorui ir teisės į gynybą pažeidimo</i>	6
II. CIVILINĖS BYLOS	7
Šeimos teisė	7
<i>Dėl galimybės vedybine (poveidybine) sutartimi pakeisti sutuoktinių gaunamo darbo užmokesčio teisinį režimą, kai, vykdant išieškojimą iš vieno sutuoktinio turto, yra areštuotos abiejų sutuoktinių lėšos, gaunamos kaip jų darbo užmokestis</i>	7
Daiktinė teisė	8
<i>Dėl kompensacijos už visuomenės poreikiams paimamą žemės sklypą dydžio nustatymo</i>	8
Sutarčių teisė	9
<i>Dėl tylėjimu išreikšto sutikimo pakeisti sutarties sąlygas ir dėl siurprizinių sutarties standartinių sąlygų negaliojimo</i>	9
Civilinio proceso teisė	10
<i>Dėl advokatų profesinės bendrijos ir kliento ginčo dėl užmokesčio už teisinės paslaugas priteisimo arbitruotinumo</i>	10
<i>Dėl užsienio arbitražo sprendimo įvykdymo užtikrinimo</i>	11
<i>Dėl privalomojo nurodymo nugriauti savavališkai pastatytą statinį pateikimo vykdyti tvarkos</i>	12
<i>Dėl teisės skusti teismo nutartį, kuria atmetas kreditoriaus prašymas dėl restruktūrizavimo bylos nutraukimo</i>	13
Viešieji pirkimai	14
<i>Dėl tiekėjo pasiūlymo atitikties viešojo pirkimo konkurso sąlygoms ir reikalavimams</i>	14
<i>Dėl perkančiosios organizacijos diskrecijos kelis tapačius pirkimo objektus sujungti į vieną</i>	15

I. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS

1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas

BK 189¹ straipsnio taikymas

Dėl neteisėtos turto kilmės požymio

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje pirmosios instancijos teismo H. S., be kita ko, nuteisė už tai, kad jis po 2010 m. gruodžio 11 d. turėjo didesnę negu 500 MGL vertės turtą, žinodamas, kad tas turtas negalėjo būti įgytas teisėtomis pajamomis, t. y. turėjo nedeklaruotą, jokiais dokumentais nepatvirtintų lėšų, kurių po 2010 m. gruodžio 11 d. jis negali pagrįsti savo teisėtomis pajamomis. Apeliacinės instancijos teismas panaikino pirmosios instancijos teismo nuosprendžio dalį dėl H. S. pripažinimo kaltu ir nuteisimo pagal BK 189¹ straipsnio 1 dalį ir H. S. dėl kaltinimo pagal šį BK straipsnį išteisino.

Kasacinis teismas, išnagrinėjęs šią baudžiamąją bylą, pažymėjo, kad BK 189¹ straipsnio 1 dalis gali būti taikoma tik toms situacijoms, kai šiame straipsnyje nurodytą turtą asmuo yra įgijęs ne anksčiau negu BK 189¹ straipsnio įsigaliojimo dieną, t. y. 2010 m. gruodžio 11 d. Teisėjų kolegija nurodė, kad iš baudžiamosios bylos medžiagos matyti, jog specialisto išvadose buvo vertinamas 2008–2015 metų H. S. ir E. P. ūkinės finansinės veiklos laikotarpis, tačiau tiek kaltinamajame akte, tiek pirmosios instancijos teismo nuosprendyje buvo akcentuojami ir

nagrinėjami tik 2010–2014 metų finansiniai rodikliai, nors Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje yra pripažįstama, kad turto kilmės nustatymui turi įtakos jo savininko galimybės sukaupti turimą turtą per visą jo darbinę veiklą, o ne vien tik per tam tikrą pasirinktą laikotarpį, todėl yra būtina įvertinti visus pajamų šaltinius (darbovietes, turimą turtą, gautas paskolas ir kt.) nuo darbinės veiklos pradžios. Teisėjų kolegija pabrėžė, kad priešingu atveju neišsami ir nepagrįsta informacija yra tik tikimybinio pobūdžio. Atsižvelgusi į tai teisėjų kolegija nurodė, kad pirmosios instancijos teismo išvados, pagrįstos tik siauru minėto 2010–2014 metų laikotarpio finansinės būklės vertinimu, laikytinos tik tikimybinėmis ir negalinčiomis būti pagrindu sprendžiant asmens baudžiamosios atsakomybės klausimą pagal BK 189¹ straipsnį. Tuo tarpu apeliacinės instancijos teismo išvadų dėl H. S. išteisinimo pagrįstumą ir abejones neteisėta turto kilme pagrindžia tiek specialisto išvadoje užfiksuota palanki H. S. finansinė situacija 2008–2010 metais, tiek surinkta ir dokumentais pagrįsta informacija apie H. S. vadovaujamos įmonės veiklą nuo 1999 metų, tiek netiesiogiai ir M. G. pateiktas paaiškinimas, kad jis turėjo verslo santykius su H. S. nuo 2000 metų. Be to, kaip nurodė teisėjų kolegija, pakankamai didelių lėšų judėjimą pagrindžia ir pirmiau minėta specialisto išvada (2008–2010 metais) ir banko išrašai, taip pat tai, kad šiuo laikotarpiu H. S. pajamos akivaizdžiai viršijo išlaidas. Teisėjų kolegijos nuomone, pirmosios instancijos teismas neskyrė pakankamai dėmesio šioms aplinkybėms ištirti ir įvertinti – baudžiamojoje byloje buvo renkami tik 2008–2015 metų duomenys, nors verslas buvo pradėtas 1999 metais, o H. S. darbinė veikla prasidėjo dar anksčiau. Anot teisėjų kolegijos, baudžiamojoje byloje taip pat nebuvo nustatytas ir aiškus neproporcingumas asmens (ir jo šeimos, namų ūkio) pajamoms ir visiškai kaltininko negalėjimas to paaiškinti ikiteisminio tyrimo metu ir teismui, taigi, atsižvelgiant į H. S. gyvenimo būdą ir elgesį, nenustatytas ir akivaizdus gyvenimo ne pagal pajamas požymis.

Teisėjų kolegija padarė išvadą, kad baudžiamojoje byloje susidarė situacija, kai savininkas nesugebėjo pagrįsti turimo turto teisėtomis pajamomis, o ikiteisminio tyrimo metu surinkti duomenys sukėlė apeliacinės instancijos teismui pagrįstų abejonių neteisėta H. S. disponuojamų lėšų kilme, tačiau procesinėmis priemonėmis šių abejonių teismui pašalinti nebuvo galimybių. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką savininko nesugebėjimas pagrįsti turimo turto teisėtomis pajamomis savaime nėra pakankamas kaltumui nustatyti ir nusikaltimo sudėties buvimas šios kategorijos bylose teismui neturi kelti abejonių. Dėl to teisėjų kolegija konstatavo, kad byloje nėra surinkta pakankamai duomenų apie H. S. gautų pajamų kilmę, taip pat nėra duomenų, leidžiančių daryti pagrįstą išvadą, kad jis pajamas gavo iš nusikalstamos ar kitokios nelegalios veiklos. Anot teisėjų kolegijos, priešingai – baudžiamojoje byloje esantys duomenys patvirtina apie H. S. daugiau nei septyniolika metų vykdomą verslą, be to, kaip nurodė ir apeliacinės instancijos teismas, vien tai, jog paskolos nebuvo deklaruotos Valstybinei mokesčių inspekcijai, nėra pakankamas įrodymas, kad paskolos H. S. nebuvo suteiktos ir nurodytas sumas H. S. gavo iš kažkokių neteisėtų šaltinių, ką aiškiai nustato BK 190 straipsnio 2 dalis.

Atsižvelgęs į išdėstytus argumentus, kasacinis teismas pritarė apeliacinės instancijos teismo išvadai, kad, įvertinus aptartų įrodymų visumą, konstatuotina, jog H. S. nepadarė veikos, turinčios nusikaltimo, numatyto BK 189¹ straipsnio 1 dalyje, požymių, ir jo išteisinimui pagal šį BK straipsnį.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. rugsėjo 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-251-1073/2018

2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo taikymas

BPK 3, 166, 167 straipsnių taikymas

Dėl situacijos, kai ikiteisminis tyrimas gali būti pradėtas tik pagal nukentėjusiojo skundą, jo teisėto atstovo pareiškimą ar prokuroro reikalavimą

Šioje baudžiamojoje byloje nuteistasis, be jo pripažinimo kaltu pagal BK 138 straipsnio 1 dalį, buvo nuteistas ir pagal BK 178 straipsnio 1 dalį už nukentėjusiojo turto vagystę.

Teisėjų kolegija, išnagrinėjusi baudžiamąją bylą kasacine tvarka, pažymėjo, kad BK 178 straipsnio 5 dalyje imperatyviai nustatyta, jog už BK 178 straipsnio 1 dalyje nurodytą nusikaltimą asmuo atsako tik tuo atveju, kai yra nukentėjusio asmens skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas, ar prokuroro reikalavimas. Baudžiamojo proceso įstatyme taip pat nurodyta, kad BPK nustatytais atvejais ikiteisminis tyrimas pradėdamas tik tuo atveju, kai yra nukentėjusiojo skundas (BPK 166 straipsnio 2 dalis). Pagal BPK 167 straipsnį ikiteisminis tyrimas dėl BK 178 straipsnio 1 dalyje nurodyto nusikaltimo pradėdamas tik tuo atveju, kai yra nukentėjusiojo skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas. Jei nurodyta nusikalstama veika turi visuomeninę reikšmę ar ją padaryta žala asmeniui, kuris dėl svarbių priežasčių negali ginti teisėtą savo interesą, ir nėra nukentėjusiojo skundo ar jo teisėto atstovo pareiškimo, ikiteisminis tyrimas dėl šios veikos turi būti pradėtas prokuroro reikalavimu. Tuo atveju, jeigu ikiteisminio tyrimo metu nustatyta, kad įtariamojo veikoje yra ir tokios nusikalstamos veikos, dėl kurios tyrimas daromas tik pagal nukentėjusiojo skundą ar jo teisėto atstovo pareiškimą, ar prokuroro reikalavimą, požymių, tai ikiteisminis tyrimas dėl tos veikos daromas tik gavus atitinkamą skundą, pareiškimą ar reikalavimą. Kartu teisėjų kolegija nurodė, kad tiek pagal ikiteisminio tyrimo atlikimo metu galiojusią BPK 3 straipsnio 1 dalies 6 punkto 2002 m. balandžio 9 d. redakciją, tiek pagal šiuo metu galiojančią šio BPK straipsnio 1 dalies 4 punkto redakciją baudžiamasis procesas negali būti pradėtas, o pradėtas turi būti nutrauktas, jei nėra nukentėjusiojo skundo arba prokuroro reikalavimo pradėti procesą tais atvejais, kai procesas gali būti pradėtas tik pagal nukentėjusiojo skundą ar jo teisėto atstovo pareiškimą arba prokuroro reikalavimą.

Teisėjų kolegija taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad teismų praktikoje laikomasi nuomonės, jog šiame teisiniame reguliavime, įtvirtinančiame baudžiamojo proceso tvarką bylose dėl nusikalstamų veikų, nurodytų BPK 167 straipsnio 1 dalyje (tarp jų ir dėl BK 178 straipsnio 1 dalyje nurodyto nusikaltimo), nustatyta, kad tokiose bylose baudžiamasis procesas neįmanomas, jei nėra nukentėjusio asmens skundo ar jo teisėto atstovo pareiškimo arba prokuroro atitinkamo reikalavimo. Sisteminiis, istoriniis, loginiis, gramatiniais pirmiau nurodytų baudžiamojo proceso, baudžiamojo įstatymo nuostatų aiškinimas suponuoja išvadą, kad dėl ikiteisminio tyrimo pagal BPK 167 straipsnio 1 dalyje nurodytus straipsnius pradžios turi būti aiškiai išreikšta nukentėjusiojo valia, įtvirtinta atskirame procesiniame dokumente – skunde ar nukentėjusio asmens teisėto atstovo pareiškime. <...> tuo atveju, kai ikiteisminio tyrimo metu nustatoma, kad įtariamojo veikoje yra ir tokios nusikalstamos veikos, dėl kurios tyrimas daromas tik pagal nukentėjusiojo skundą ar jo teisėto atstovo pareiškimą, ar prokuroro reikalavimą, požymių, jeigu ikiteisminį tyrimą atlieka ikiteisminio tyrimo pareigūnas, jis turi kreiptis į nukentėjusįjį ar jo teisėtą atstovą, pasiūlydamas jiems pateikti reikiamą skundą ar pareiškimą, ir apie susidariusią padėtį informuoti prokurorą, kuris turėtų nuspręsti, ar pateiks reikalavimą pradėti ikiteisminį tyrimą. Jei ikiteisminį tyrimą atlieka prokuroras, jis turi kreiptis į nukentėjusįjį ar jo teisėtą atstovą, pasiūlydamas jiems pateikti reikiamą skundą ar pareiškimą, arba pareikšti reikalavimą. Nuo paaiškėjimo, kad byloje procesas galimas tik įvykdžius BPK 167 straipsnio 1, 2 dalių <...> reikalavimus, momento iki reikiamo skundo, pareiškimo ar reikalavimo gavimo jokie ikiteisminio tyrimo veiksmai negali būti atliekami (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-26/2014).

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad šioje baudžiamojoje byloje nei prieš pareiškiant nuteistajam įtarimą pagal BK 178 straipsnio 1 dalį, nei vėliau baudžiamosios bylos proceso metu nebuvo gautas nukentėjusiojo (ar jo teisėto atstovo) skundas dėl jam priklausančių daiktų vagystės; BPK 167 straipsnio 2 dalyje nurodyto prokuroro reikalavimo baudžiamojoje byloje taip pat nėra. Teisėjų kolegija taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad nukentėjusysis nei apklausiamas ikiteisminio tyrimo metu, nei baudžiamąją bylą nagrinėjant teisme neišdėstė savo pozicijos dėl jam priklausiusių daiktų vagystės ir nuteistojo nubaudimo už šią veiką, civilinio ieškinio nepareiškė. Po to, kai nukentėjusysis pasivijo nuteistąjį su pagrobtais daiktais, jis pats tuos daiktus nuteistajam atidavė ir pasakė, kad išsiaiškins ryte, t. y. policijos nekviėtė ir dėl pagrobtų daiktų skundo nerašė. Taigi, kaip nurodė teisėjų kolegija, baudžiamojoje byloje nėra nė vieno iš nurodytų procesinių dokumentų, būtinų pagal įstatymą ikiteisminiam tyrimui pagal BK 178 straipsnio 1 dalį pradėti.

Atsižvelgusi į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija konstatavo, kad šioje baudžiamojoje byloje yra baudžiamojo proceso įstatyme nurodyta aplinkybė, dėl kurios baudžiamasis procesas nuteistajam pagal BK 178 straipsnio 1 dalį yra negalimas (BPK 3 straipsnio 1 dalies 4 punktas (pagal ikiteisminio tyrimo atlikimo metu galiojusią šio BPK straipsnio 1 dalies 2002 m. balandžio 9 d. redakciją 6 punktas). Dėl to kasacinis teismas pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų sprendimų dalis dėl nuteistojo pripažinimo kaltu ir nuteisimo pagal BK 178 straipsnio 1 dalį ir jam pagal BK 178 straipsnio 1 dalį ir 138 straipsnio 1 dalį paskirtų bausmių subendrinimo panaikino ir baudžiamosios bylos dalį dėl BK 178 straipsnio 1 dalyje nurodyto nusikaltimo padarymo jam nutraukė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. rugsėjo 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-235-942/2018

BPK 219, 254, 256 straipsnių taikymas

Dėl baudžiamosios bylos perdavimo prokurorui ir teisės į gynybą pažeidimo

Šioje baudžiamojoje byloje apeliacinės instancijos teismo nutartimi, panaikinus pirmosios instancijos teismo nuosprendį, baudžiamoji byla buvo perduota prokurorui, nes ikiteisminio tyrimo metu buvo surašytas iš esmės BPK 219 straipsnio reikalavimų neatitinkantis kaltinamasis aktas ir tai sutrukdė išnagrinėti bylą.

Teisėjų kolegija nutartyje nurodė, kad teismų praktikoje pripažįstama, jog kaltinamasis aktas neatitinka BPK 219 straipsnyje nustatytų reikalavimų, kai jame nenurodytos arba neteisingai nurodytos BPK 219 straipsnio 3 punkte išvardytos ar kitos svarbios veikos faktinės aplinkybės, turinčios atitikti baudžiamajame įstatyme įtvirtintus nusikalstamos veikos požymius, ir šie trūkumai trukdo teismui nagrinėti bylą, ir (ar) dėl to suvaržoma kaltinamojo teisė į gynybą, be to, šių trūkumų negalima ištaisyti nagrinėjant bylą teisme.

Apeliacinės instancijos teismas konstatavo, kad kaltinimuose, suformuluotuose A. M. ir R. D., nurodyta, jog R. Č. gavo kompensacines išmokas (subsидijas) už ekologinį ūkininkavimą faktiškai tokios veiklos nevykdydamas, o ją imituodamas, tuo tarpu R. Č. tuo nėra kaltinamas, jis kaltinamas kitų asmenų vardu vykdamas ūkininko veiklą, taigi, aprašant kaltinimus, atskiriems bendrininkams inkriminuotos skirtingos tos pačios bendrai padarytos veikos faktinės aplinkybės. Apeliacinės instancijos teismas padarė išvadą, kad kaltinamajame akte pateiktas A. M. ir R. D. inkriminuotų nusikalstamų veikų aprašymas akivaizdžiai neatitinka nurodyto baudžiamajame įstatyme, tai yra BK 207 straipsnio 1 dalyje numatyto nusikaltimo sudėties, ir kad pirmosios instancijos teismas, priimdamas nuosprendį, pažeidė BPK 254 straipsnio 3 dalyje numatytus reikalavimus, pagal kuriuos tais atvejais, kai ikiteisminio tyrimo metu buvo surašytas iš esmės BPK 219 straipsnio reikalavimų neatitinkantis kaltinamasis aktas ir tai trukdo nagrinėti bylą, byla perduodama prokurorui.

Teisėjų kolegija, išnagrinėjusi bylą kasacine tvarka, pažymėjo, kad apeliacinės instancijos teismas teisingai nustatė, jog kaltinamajame akte nusikalstamos veikos bendrininkams inkriminuotos skirtingos tos pačios bendrai padarytos veikos faktinės aplinkybės, tačiau šio teismo išvada, kad pirmosios instancijos teismas, priimdamas nuosprendį, pažeidė BPK 254 straipsnio 3 dalyje numatytus reikalavimus, yra nepagrįsta. Anot teisėjų kolegijos, pirmosios instancijos teismas, nustatęs, kad kaltinamajame akte nurodytos nusikalstamos veikos aplinkybės neatitinka baudžiamajame įstatyme įtvirtintų nusikalstamos veikos požymių, arba nustatęs kitokias veikos aplinkybes nei nurodytosios kaltinamajame akte, laikydamasis BPK 256 straipsnyje nustatytos procedūros, gali pakeisti tiek kaltinime nurodytos veikos faktines aplinkybes, tiek veikos kvalifikavimą. Kartu teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad aplinkybė, jog kaltinamajame akte atskiriems bendrininkams buvo inkriminuotos skirtingos tos pačios bendrai padarytos veikos faktinės aplinkybės, nebuvo kliūtis nagrinėti bylą teisme, todėl nėra pagrindo išvadai, kad pirmosios instancijos teismas pažeidė BPK 254 straipsnio 3 dalyje numatytus reikalavimus.

Teisėjų kolegija taip pat nurodė, kad apeliacinės instancijos teismo išvada, jog, esant esminiams prieštaravimams tarp bendrininkams pareikštų kaltinimų, kaltinamasis aktas neatskleidžia jiems inkriminuotos apgaulės turinio ir tuo iš esmės pažeidžia jų teisę į gynybą, yra deklaratyvi ir nemotyvuota. Su šia išvada nesusijęs ir jos nepagrindžia argumentas, kad patys apeliantai nurodo, jog pirmosios instancijos teismas pažeidė jų gynybos teises, nes keitė kaltinimą nesilaikydamas BPK 256 straipsnio 1 ir 2 dalyse nustatytų taisyklių. Teisėjų kolegija pabrėžė, kad tai, jog aprašant nusikalstamos veikos bendrininkų veiksmus kai kurios veikos aplinkybės nurodytos skirtingai, nereiškia, kad tokia aprašyme neatspindėti nusikalstamos veikos sudėties požymiai ir kad tai trukdo realizuoti kaltinamojo teisę į gynybą. Kaltinamojo teisę į gynybą, jeigu ji buvo pažeista keičiant kaltinimą pirmosios instancijos teisme ir nesilaikant BPK 256 straipsnio 1, 2 dalyse numatytų reikalavimų, gali būti realizuojama pateikiant gynybos nuo naujo kaltinimo argumentus apeliaciniame skunde ir juos nagrinėjant apeliacinio proceso metu.

Taigi, teisėjų kolegija, atsižvelgusi į išdėstytas aplinkybes, konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismo išvada, jog esant neatitikimams tarp bendrininkams pareikštų kaltinimų buvo padarytas esminis baudžiamojo proceso įstatymo pažeidimas – suvaržyta kaltinamųjų teisė į gynybą, yra nepagrįsta, ir apeliacinės instancijos teismo nutartį panaikino ir perdavė bylą iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. rugsėjo 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-264-689/2018

II. CIVILINĖS BYLOS

Šeimos teisė

Dėl galimybės vedybine (povedybine) sutartimi pakeisti sutuoktinių gaunamo darbo užmokesčio teisinį režimą, kai, vykdant išieškojimą iš vieno sutuoktinio turto, yra areštuotos abiejų sutuoktinių lėšos, gaunamos kaip jų darbo užmokestis

Ieškovas prašė pripažinti negaliojančia ir panaikinti atsakovų sudarytą vedybą (povedybine) sutartį, kuria nustatytas sutuoktinių turto visiško atskirumo teisinis režimas. Pasak ieškovo, ši sutartis pažeidė jo, kaip kreditoriaus, interesus, nes buvo sudaryta po to, kai antstolė, vykdydama išieškojimą iš atsakovo turto, areštavo sutuoktiniams (atsakovams) priklausančią darbo užmokestį. Pirmosios instancijos teismas ieškinį tenkino. Apeliacinės instancijos teismas pripažino negaliojančia tik atsakovų sudarytos vedybų sutarties dalį dėl darbo užmokesčio pripažinimo jų asmenine nuosavybe.

Kasacinis teismas nurodė, kad sutuoktiniai laisva valia gali nustatyti tiek esamo, tiek būsimą sutuoktinių turto režimą (CK 3.104 straipsnio 3 dalis), tačiau neturi teisės savo susitarimu pakeisti, apriboti ar panaikinti imperatyviųjų teisės normų galiojimo ir taikymo (CK 6.157 straipsnis), nepaisyti pareigos sutartiniuose santykiuose elgtis sąžiningai (CK 6.158 straipsnis), nustatyti gerai moralei arba viešajai tvarkai prieštaraujančias sutarties sąlygas (CK 3.83 straipsnio 2 dalis, 3.105 straipsnio 1 punktą). Kasacinis teismas jau yra išaiškinęs, kad įstatyme nėra nuostatų, draudžiančių sudaryti povedybines sutartis, kai teismo nutartimi vykdymo procese nustatyta vieno iš sutuoktinių, kaip skolininko, dalis bendrojoje jungtinėje nuosavybėje. Tokia sutartis nelaikytina savaime prieštaraujančia gerai moralei ar viešajai tvarkai, todėl nelaikytina niekine. Tačiau tiek iš Turto arešto aktų registro įstatymo nuostatų, tiek iš kasacinio teismo nuoseklios praktikos matyti, jog areštavus turtą ir uždraudus juo disponuoti, negalimi asmenų susitarimai dėl areštuoto turto pardavimo ar perdavimo kito asmens nuosavybėn. Toks draudimas taikytinas ir keičiant areštuoto santuokinio turto statusą iš bendrosios jungtinės nuosavybės į asmeninę.

Apžvelgiamoje byloje kasacinis teismas pažymėjo, kad sutuoktinių pajamos tampa bendrąja sutuoktinių nuosavybe nuo jų gavimo momento arba nuo reikalavimo teisės į šias pajamas atsiradimo momento. Tačiau įstatymų nustatytas sutuoktinių turto teisinis režimas nereiškia, kad turtu, esančiu bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe, laikomos ir hipotetinės sutuoktinių ar vieno

jų pajamos iš darbinės veiklos, t. y. tokios pajamos, kurias sutuoktiniai galimai gaus (uždirbs) ateityje. Tokios hipotetinės pajamos nėra turtas, todėl jos negali būti sutuoktinių nuosavybe (įskaitant bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe). Dėl to kasacinis teismas konstatavo, kad vedybų sutarties nuostata, pagal kurią po sutarties sudarymo sutuoktinių įsigytos lėšos (taip pat ir lėšos, gaunamos kaip darbo užmokestis) yra sutuoktinio, kurio vardu pinigai įgyti, asmeninė nuosavybė, nebuvo perleistas ar padalytas sutuoktinių bendrąja jungtine nuosavybe esantis turtas (pajamos iš darbinės veiklos, reikalavimo teisė į šias pajamas) ar kitokiu būdu pakeista šio turto teisinė būklė. Aptariama vedybų sutarties sąlyga laikytina ne santuokinio turto (bendrosios jungtinės nuosavybės) perleidimu, padalijimu ar teisinės būklės pakeitimu, o sutuoktinių pajamoms, gaunamoms iš sutuoktinių ar vieno jų darbinės veiklos, iki tol taikyto įstatymų nustatyto sutuoktinių turto teisinio režimo pakeitimu pagal sutartį nustatytu teisiniu režimu (CK 3.81 straipsnis). Dėl to vedybų sutarties sąlyga, kuria buvo susitarta dėl būsimoms pajamoms taikytino teisinio režimo, nepažeidė apribojimo disponuoti bendrosios jungtinės nuosavybės turto.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas pripažino, kad teismai, sprenddami dėl sutarties negaliojimo CK 1.80 straipsnio ir 3.105 straipsnio 1 punkto pagrindu, netinkamai aiškino ir taikė Turto arešto aktų registro įstatymo nuostatas, todėl jų priimtus procesinius sprendimus panaikino ir ieškinį atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-334-969/2018

Daiktinė teisė

Dėl kompensacijos už visuomenės poreikiams paimamą žemės sklypą dydžio nustatymo

Ieškovai prašė priteisti iš atsakovės (miesto savivaldybės administracijos) kompensaciją už visuomenės poreikiams paimamą jų žemės sklypą, nuostolių, neturtinės žalos atlyginimą bei procesines palūkanas. Pirmosios instancijos teismas tenkino tik ieškinio dalį dėl kompensacijos priteisimo. Apeliacinės instancijos teismas sumažino pirmosios instancijos teismo priteistą kompensaciją bei priteisė procesines palūkanas nuo sprendimo paimti žemės sklypą visuomenės poreikiams dienos iki teismo sprendimo visiško įvykdymo.

Kasacinis teismas ankstesne nutartimi nagrinėdamas apžvelgiamą bylą yra nurodęs, jog nustatant nusavinkamo žemės sklypo vertę sprendimo jį paimti priėmimo dieną turi būti nustatytas ir kainų pokytis. Tik taip bus sudarytos realios prielaidos įgyvendinti teisingo atlyginimo už visuomenės poreikiams paimamą žemės sklypą principą, suteikiant savininkui galimybę įsigyti analogišką nusavintajam žemės sklypą. Be pagrindo išmokamas didesnis atlyginimas, nei reikia analogiškam sklypui įsigyti, nėra teisingas, nes sudaro galimybes paimamo sklypo savininkui nepagrįstai praturtėti visuomenės sąskaita.

Kasacinis teismas pažymėjo, jog visuomenės poreikiams paimamų žemės sklypų vertė nustatytina sprendimo paimti žemės sklypą visuomenės poreikiams priėmimo dieną, o paimamo žemės sklypo rinkos vertė apskaičiuojama pagal pagrindinę žemės naudojimo paskirtį, naudojimo būdą, nustatytus iki žymos Nekilnojamojo turto registre apie pradėtą žemės paėmimo visuomenės poreikiams procedūrą padarymo, taikant Turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatyme nustatytą individualų turto vertinimą. Be to, savininkui turi būti atlyginamas praradimas, kurį jis patiria netekdamas savo turto, kuris siejamas su savininko galimybe įsigyti analogišką žemės sklypą, kokį jis prarado dėl sprendimo paimti žemę visuomenės poreikiams. Nuo sprendimo paimti žemės sklypą visuomenės poreikiams priėmimo dienos iki teismo sprendimo dėl kompensacijos už visuomenės poreikiams paimtą žemės sklypą dydžio nustatymo dienos gali praeiti tam tikras laiko tarpas, per kurį gali pakisti rinkos situacija ir atitinkamai žemės sklypo vertė, todėl teismo sprendimo dėl kompensacijos dydžio nustatymo dieną asmuo nebegalės nusipirkti analogiško paimtajam žemės sklypo dėl to, kad tokio teismo sprendimo priėmimo dieną sklypo kaina bus kitokia, nei buvo sprendimo paimti žemės sklypą visuomenės poreikiams priėmimo dieną. Tokia situacija pažeistų pamatinį principą – nustatytas atlyginimas turi būti lygiavertis paimamai nuosavybei. Taigi kasacinis teismas, aiškindamas minėtą kainų pokytį, suformulavo tokią teisės aiškinimo taisyklę:

nustatant žemės sklypo vertę sprendimo jį paimti visuomenės poreikiams priėmimo dieną, kartu turi būti atsižvelgiama į kainų pokytį per laikotarpį nuo sprendimo paimti žemės sklypą visuomenės poreikiams priėmimo dienos iki teismo sprendimo nustatyti žemės sklypo vertę priėmimo dienos.

Kasacinis teismas konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas netinkamai nustatė žemės sklypo kainos pokyčio laikotarpį (pradžią ir pabaigą), dėl to, nustatydamas atlyginimo už visuomenės poreikiams paimtą žemės sklypą dydį, prie nustatytos sprendimo paimti žemės sklypą visuomenės poreikiams priėmimo dieną vertės pridėdamas pinigų sumą, kuria sklypas nuvertėjo nuo įrašo apie žemės sklypo paėmimo visuomenės poreikiams procedūros pradėjimo viešame registre dienos iki sprendimo paimti žemės sklypą visuomenės poreikiams priėmimo dienos, realiai nustatė tokią žemės sklypo vertę, kokia buvo įrašo apie žemės sklypo paėmimo visuomenės poreikiams procedūros pradėjimo viešame registre padarymo dieną, kuri gerokai viršija jo vertę sprendimo paimti žemės sklypą visuomenės poreikiams priėmimo dieną, ir taip sudarė prielaidą pažeisti teisingo atlyginimo principą. Kadangi šalys apžvelgiamoje byloje neįrodinėjo ir neteigė, kad žemės sklypo vertė teismo sprendimo nustatyti žemės sklypo vertę priėmimo dieną pasikeitė, palyginus ją su sprendimo paimti žemės sklypą visuomenės poreikiams priėmimo dienos momentu, todėl kainos pokyčio kriterijus nagrinėjamoje byloje vertintas kaip neturintis įtakos ieškovų paimto žemės sklypo vertei. Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas pripažino, kad apeliacinės instancijos teismas neteisingai nustatė žemės sklypo verčių pokytį, dėl tol priteistiną kompensaciją sumažino.

Kasacinis teismas taip pat išaiškino, kad teismo sprendimu nustatomas atlyginimo už paimtą visuomenės poreikiams žemę dydis neapima galimų paimamo žemės sklypo visuomenės poreikiams savininkų nuostolių, patiriamų dėl žemės paėmimo visuomenės poreikiams procedūrų nulemtu negalėjimo naudoti paimamo žemės sklypo pagal jo tikslinę naudojimo paskirtį, taip pat dėl užsitęsusio žemės sklypo paėmimo visuomenės poreikiams proceso. Todėl, nustačius paimamo žemės sklypo vertę ir išmokėtinos kompensacijos dydį, paimamo žemės sklypo savininkams išlieka teisė reikalauti patirtų nuostolių atlyginimo CK nustatyta tvarka iš žemės paėmimą visuomenės poreikiams neteisėtai vilkinusių institucijų. Kadangi apžvelgiamoje byloje ieškovų patirti nuostoliai dėl užsitęsusios žemės sklypo paėmimo visuomenės poreikiams procedūros nebuvo kasacinio nagrinėjimo dalykas, kasacinis teismas dėl to nepasisakė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. rugsėjo 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-328-611/2018

Sutarčių teisė

Dėl tylėjimu išreikšto sutikimo pakeisti sutarties sąlygas ir dėl siurprizinių sutarties standartinių sąlygų negaliojimo

Ieškovė (elektros energijos tiekimo įmonė, tiekėja) prašė priteisti iš atsakovo (ūkininko, kliento) 9495,85 Eur mokestį dėl elektros energijos pirkimo–pardavimo sutarties nutraukimo. Ieškovė nurodė, kad atsakovas pateikė prašymą nutraukti šalių sudarytą elektros energijos pirkimo–pardavimo sutartį, todėl ieškovė taikė šalių sutartyje nustatytą sutarties nutraukimo mokestį. Šalių sudarytoje pirkimo–pardavimo sutartyje nurodyta, kad šios sutarties pakeitimai ar papildymai, pasiūlyti tiekėjo, įsigalioja ir tampa neatskiriama sutarties dalimi, jei klientas pasiūlymų pakeitimų ar papildymų raštu neatmetė per 14 kalendorinių dienų nuo jų gavimo dienos. Ginčas apžvelgiamoje byloje kilo dėl kliento tylėjimu išreikšto elektros energijos pirkimo–pardavimo sutarties sąlygų pakeitimo teisėtumo vertinimo, t. y. ar elektroniniu paštu atsakovui atsiųsto sutarties pratęsimo sąlygos, be kita ko, nustatančios, kad sutarties nutraukimo mokestis (72,40 Eur) pakeičiamas produkto nutraukimo mokesčiu (9495,48 Eur), galėjo sukelti atsakovui pasekmes. Pirmosios instancijos teismas ieškinį tenkino. Apeliacinės instancijos teismas, vadovaudamasis CK 6.228 straipsnio 1 dalimi (dėl esminės šalių nelygybės), sumažino iš atsakovo priteistą mokestį iki 72,40 Eur.

Kasacinis teismas nurodė, kad taikant CK 6.228 straipsnį pagrindas konstatuoti perdėtą vienos sutarties šalies pranašumą yra tada, kai sutarties sąlyga nulemia didelę šalių prievolių

neatitiktį, kai viena šalis kitos sąskaita įgyja neproporcingai didelę, palyginti su jos prievolėmis, naudą, o kita šalis negauna nieko arba jos nauda yra neproporcingai maža, palyginti su kitos šalies prievole. Sutarties šalies reikalavimas atsisakyti ar pakeisti sutartį dėl esminės nelygybės teismo gali būti patenkintas tik tuo atveju, kai teismas, įvertinęs konkrečios bylos aplinkybes, konstatuoja, kad egzistuoja didžiulė sutarties šalių tarpusavio prievolių nelygybė, suteikianti kitai sutarties šaliai nepateisinamą perdėtą pranašumą. Todėl kasacinis teismas nesutiko su apeliacinės instancijos teismo išvada, kad ginčijama sutarties šalių sąlyga atitinka CK 6.228 straipsnio 1 dalies kriterijus, t. y. suteikia ieškovei nepateisinamą perdėtą pranašumą. Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad įstatyme nedraudžiama sutarties šalims susitarti dėl skirtingų valios išraiškos formų sutarties pakeitimo atveju – tai gali būti atliekama ir tylėjimu. Esmine aplinkybe laikytina ne tai, kokia forma šalis išreiškė valią, o tai, ar iš tikrųjų buvo atskleistas tos valios turinys ir pasiekta būtina sutarties sudarymo ar pakeitimo sąlyga – šalių susitarimas. Apžvelgiamu atveju kasacinis teismas sprendė, kad tylėjimu išreikštas sutikimas pakeisti sutartį savaime neatėmė iš atsakovo galimybės gauti ieškovės pasiūlymą, jį suprasti ir atitinkamai išreikšti savo valią.

Kasacinis teismas įvertino atsakovo argumentus, jog jis iš ieškovės atsiųsto sutarties pratęsimo teksto negalėjo suprasti, kad juo keičiamas ir pradinėje sutartyje nustatytas sutarties nutraukimo mokestis. Šias aplinkybes kasacinis teismas analizavo CK 6.186 straipsnyje įtvirtintų netikėtų (siurprizinių) sutarčių standartinių sąlygų aspektu ir pažymėjo, kad ši norma gali būti taikoma, jei standartines sutarties sąlygas parengusi šalis nesudarė tinkamos galimybės kitai šaliai susipažinti su standartinėmis sąlygomis ir sąlygos, su kuriomis prisijungusi šalis aiškiai nesutinka, yra tokios, kurių ji negalėjo protingai tikėtis būsiant ateityje. Kasacinis teismas atkreipė dėmesį, kad ieškovės atsiųstame sutarties pratęsimo pasiūlyme po pagrindinėmis sąlygomis yra nurodytas išankstinis produkto nutraukimo mokestis, tačiau apie tai, kad ieškovė šiuo pasiūlymu siūlo sutarties pakeitimus, iš pasiūlymo teksto nebuvo aišku, ieškovė atsakovui tinkamai nepranešė, kad siūlo sutarties 72,40 Eur sutarties nutraukimo mokestį pakeisti 9495,48 Eur produkto nutraukimo mokesčiu. Taigi ieškovė nesudarė tinkamos galimybės kitai šaliai susipažinti su standartinėmis sąlygomis ir tinkamai neatskleidė savo valios nustatyti išankstinio produkto nutraukimo mokestį, o atsakovas negalėjo protingai tikėtis tokių pakeitimų.

Atsižvelgdamas į išdėstytas aplinkybes, kasacinis teismas konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas, nepaisant padarytų materialiosios teisės taikymo klaidų, tenkindamas ieškovės ieškinį iš dalies, iš esmės šalių ginčą išsprendė teisingai, todėl skundžiamą nutartį paliko nepakeistą, iš dalies pakeisdamas tik jos motyvus.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. rugsėjo 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-318-469/2018

Civilinio proceso teisė

Dėl advokatų profesinės bendrijos ir kliento ginčo dėl užmokesčio už teisinės paslaugas priteisimo arbitruotinumo

Arbitražo teismas išnagrinėjo ginčą tarp advokatų profesinės bendrijos ir kliento dėl apmokėjimo už teisinės paslaugas pagal sudarytą teisinių paslaugų sutartį, kurioje nustatyta arbitražinė išlyga iš šios sutarties kylantiems reikalavimams spręsti, ir advokatų profesinei bendrijai priteisė iš kliento skolą už teisinės paslaugas. Atsakovas (klientas) teismo prašė panaikinti arbitražo teismo sprendimą. Lietuvos apeliacinis teismas atsakovo prašymą tenkino, *ex officio* (pagal pareigas) konstatavęs, jog ginčas dėl apmokėjimo už teisinės paslaugas negali būti nagrinėjamas arbitraže, nebent arbitražinis susitarimas būtų sudarytas po kilusio ginčo.

Kasacinis teismas nurodė, kad nei Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatyme, nei Advokatūros įstatyme nenustatyta, kad advokatų, advokatų profesinių bendrijų ir klientų ginčai dėl užmokesčio už teisinės paslaugas yra nearbitruotini. Kartu pažymėjo, kad, remiantis kasacinio teismo praktika, advokato ir fizinio asmens, kuris veikia siekdamas su jo verslu, prekyba ar profesija nesusijusių tikslų, sudaryta tipinė sutartis teisiškai kvalifikuojama kaip vartojimo sutartis. Remiantis Komercinio arbitražo įstatymo 12 straipsnio 2 dalimi, iš tokios sutarties kilęs ginčas

negali būti perduotas arbitražui, išskyrus atvejus, kai arbitražinis susitarimas buvo sudarytas po to, kai kilo ginčas. Dėl to kasacinis teismas konstatavo, kad pagal bendrą taisyklę advokatų, advokatų profesinių bendrijų ir klientų ginčai dėl užmokesčio už teisinės paslaugas yra arbitruotini. Išimtis iš šios taisyklės yra advokatų, advokatų profesinių bendrijų ir klientų ginčai dėl užmokesčio už teisinės paslaugas, kurios buvo suteiktos teisinių paslaugų sutarčių, kvalifikuojamų kaip vartojimo sutartys, pagrindu – tokių sutarčių pagrindu kilę ginčai dėl užmokesčio už teisinės paslaugas gali būti perduoti arbitražui, tik jei arbitražinis susitarimas buvo sudarytas po to, kai kilo ginčas. Apžvelgiamoje byloje ginčas kilo iš teisinių paslaugų sutarties, kurios abi šalys – juridiniai asmenys, teisinės paslaugos buvo perkamos su atsakovo verslu susijusiais tikslais. Kadangi ši sutartis teisiškai negali būti kvalifikuojama kaip vartojimo sutartis, Komercinio arbitražo įstatymo 12 straipsnio 2 dalies nuostata netaikytina.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad apžvelgiamoje byloje kilęs ginčas patenka į Komercinio arbitražo įstatymo 3 straipsnio 11 dalyje įtvirtintą komercinio ginčo sąvoką. Tarp šalių susiklosčiusių santykių esmė – paslaugų teikimas, atstovavimas, konsultavimas. Tokios kategorijos ginčo nėra nearbitruotinių ginčų sąraše. Remdamasis šiais išaiškinimais, kasacinis teismas konstatavo, kad nagrinėjamo pobūdžio ginčai gali būti sprendžiami arbitraže, šalys gali laisvai dėl to susitarti, o Lietuvos apeliacinis teismas, priskirdamas šį ginčą prie nearbitruotinių, nepagrįstai rėmėsi Advokatūros įstatymo nuostatomis.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-330-969/2018

Dėl užsienio arbitražo sprendimo įvykdymo užtikrinimo

Pareiškėja prašė pripažinti ir leisti vykdyti Lietuvos Respublikoje užsienio arbitražo priimtus sprendimus. Lietuvos apeliacinis teismas civilinę bylą pagal šį prašymą sujungė su civiline byla pagal atsakovės prašymą atsisakyti pripažinti ir leisti vykdyti Lietuvos Respublikoje užsienio arbitražo sprendimą ir jį sustabdė iki prašomi pripažinti ir leisti vykdyti užsienio arbitražo sprendimai įsiteisės. Pareiškėja taip pat buvo pateikusi prašymą, teismui nusprendus stabdyti apžvelgiamos bylos nagrinėjimą, įpareigoti atsakovę garantuoti užsienio arbitražų sprendimų įvykdymą, pateikiant Lietuvoje veikiančio banko garantiją. Lietuvos apeliacinis teismas nurodė, kad prašomos taikyti garantijos pateikimo klausimas išspręstas šio teismo nutartimi, kuria netenkintas ieškovės prašymas dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, todėl pakartotinai nenagrinėtinas.

Kasacinis teismas, sprenddamas klausimą dėl 1958 m. Niujorko konvencijos VI straipsnio aiškinimo ir taikymo tiek, kiek šis straipsnis reglamentuoja garantijų taikymą, ir šios teisės normos santykį su laikinąsias apsaugos priemones reglamentuojančiomis CPK nuostatomis, pažymėjo, kad Niujorko konvencijoje nėra įtvirtinta kriterijų, pagal kuriuos teismas turi nustatyti, ar yra poreikis taikyti aptariamoje teisės normoje esančias priemones, bei nustatyti jų mastą. Priešingai, 1958 m. Niujorko konvencijos VI straipsnio formuluotė „gali, jeigu pripažins esant tikslinga“ rodo plačią teismo diskreciją aptariamam klausimui. Be to, tokias priemones teismas gali taikyti tik tokiu atveju, jeigu jas taikyti prašo šalis, kuri prašo pripažinti ir vykdyti arbitražo sprendimą. Savo iniciatyva teismas tokių priemonių taikyti negali.

Kasacinis teismas nurodė, kad 1958 m. Niujorko konvencijos VI straipsnyje vartojamas žodis „garantija“ nereiškia garantijos, kaip tai suprantama pagal CK, ir turi būti aiškinamas plačiau – šis terminas apima ir kitas priemones, kuriomis galima užtikrinti, kad arbitražo sprendimas, jei jis vėliau būtų pripažintas ir leistas vykdyti, bus iš tiesų faktiškai įvykdytas. Kasacinis teismas atkreipė dėmesį, kad CPK nėra įtvirtintų specialių nuostatų, reglamentuojančių tinkamos garantijos (užtikrinimo) reikalavimo klausimo sprendimo tvarką dėl bylos atidėjimo ar sustabdymo Niujorko konvencijos VI straipsnio pagrindu. Niujorko konvencijos VI straipsnyje nustatytos garantijos yra savarankiškas institutas ir skiriasi nuo CPK įtvirtintų laikinųjų apsaugos priemonių instituto, tačiau Niujorko konvencijos VI straipsnyje įtvirtintas garantijų institutas Lietuvoje realizuojamas per laikinųjų apsaugos priemonių institutą, nes šių institutų tikslai ir paskirtis iš esmės sutampa. Taigi, teismas, sprenddamas užsienio arbitražo teismo sprendimo pripažinimo ir leidimo jį vykdyti siekiančios šalies prašymą dėl įpareigojimo antrąją šalį pateikti reikiamą garantiją (užtikrinimą), ši

klausimą sprendžia pagal analogiją taikydamas CPK I dalies XI skyriaus penktojo skirsnio („Laikinosios apsaugos priemonės“) normas (CPK 3 straipsnio 6 dalis). Kadangi pagal CPK 151 straipsnio 2 dalį teismo nutartys dėl laikinųjų apsaugos priemonių neskundžiamos kasacine tvarka, kasacinis teismas išaiškino, kad ši norma pagal analogiją taikytina ir teismo nutarčiai dėl garantijų taikymo pagal Niujorko konvencijos VI straipsnį. Toks aiškinimas neprieštarauja Niujorko konvencijos nuostatomis, nes ginčo šalys turi teisę, pasikeitus aplinkybėms, teikti naują prašymą dėl arbitražo sprendimo įvykdymo užtikrinimo priemonių taikymo ar panaikinimo.

Pripažinęs, kad kasacinis procesas dėl teismo nutarties, kuria buvo sprendžiamas prašymas dėl garantijų taikymo pagal Niujorko konvencijos VI straipsnį, yra negalimas, kasacinis teismas jį nutraukė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-336-611/2018

Dėl privalomojo nurodymo nugriauti savavališkai pastatytą statinį pateikimo vykdyti tvarkos

Ieškovė Valstybinė teritorijų planavimo ir statybos inspekcija (toliau – Inspekcija) prašė įpareigoti atsakovę per tris mėnesius nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos įvykdyti Inspekcijos 2016 m. gruodžio 28 d. privalomąjį nurodymą nugriauti savavališkai pastatytą statinį. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai atsisakė priimti ieškinį, nurodę, kad išduoto privalomojo nurodymo teisėtumo klausimas jau buvo peržiūrėtas teisme, 2017 m. spalio 26 d. nutartimi atmetus atsakovės prašymą panaikinti privalomąjį nurodymą.

Kasacinis teismas nurodė, kad nuo 2017 m. sausio 1 d. įsigaliojusio Teritorijų planavimo statybos valstybinės priežiūros įstatymo (toliau – TPSVPĮ) 14 straipsnio 2 dalyje (2016 m. birželio 30 d. įstatymo Nr. XII-2578 redakcija) nustatyta, kad Inspekcijos pareigūnas per 10 darbo dienų nuo savavališkos statybos akto surašymo dienos pateikia šio straipsnio 1 dalyje nurodytam asmeniui privalomąjį nurodymą dėl savavališkos statybos padarinių pašalinimo. Jeigu asmuo per nustatytą privalomojo nurodymo įvykdymo terminą šio straipsnio 2 dalyje nurodyto nurodymo neįvykdo arba negauna statybą leidžiančio dokumento, Inspekcija privalomąjį nurodymą perduoda priverstinai vykdyti antstoliui, išskyrus atvejus, kai iškelta byla dėl privalomojo nurodymo teisėtumo arba privalomojo nurodymo įvykdymo termino pratęsimo. Pagal iki 2017 m. sausio 1 d. galiojusio TPSVPĮ (2013 m. liepos 2 d. įstatymo Nr. XII-459 redakcija) nuostatas toks statybos valstybinės priežiūros pareigūno surašytas privalomasis nurodymas nebuvo pripažįstamas vykdomuoju dokumentu, todėl jei asmuo per nustatytą privalomojo nurodymo įvykdymo terminą šio nurodymo neįvykdė arba negavo statybą leidžiančio dokumento, Inspekcija turėjo kreiptis į teismą dėl įpareigojimo vykdyti šį nurodymą (TPSVPĮ 14 straipsnio 6 dalis).

Kasacinis teismas atkreipė dėmesį, kad civilinių bylų procesas vyksta pagal bylos nagrinėjimo, atskirų procesinių veiksmų atlikimo arba teismo sprendimo vykdymo metu galiojančius civilinio proceso įstatymus (CPK 3 straipsnio 8 dalis), taigi procesiniams veiksams taikomos jų atlikimo metu galiojančios proceso teisės normos. Vykdomojo dokumento pateikimas priverstiniam vykdymui yra vykdymo stadija, todėl vykdomojo dokumento pateikimui priverstinai vykdyti taikomos CPK normos, kurios galioja vykdomojo dokumento pateikimo antstoliui priverstinai vykdyti metu.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad apžvelgiamu atveju privalomojo nurodymo, kaip vykdomojo dokumento, teisinė galia atsirado 2017 m. spalio 26 d. teismo nutartimi patvirtinus šio akto teisėtumą, t. y. vykdomojo dokumento galią šis nurodymas įgijo jau galiojant naujos redakcijos įstatymui, todėl procesiniai veiksmai dėl tokio vykdomojo dokumento turi būti atliekami pagal tuo metu galiojančias proceso teisės normas. Kadangi ieškovės surašyto privalomojo nurodymo turinys yra aiškus, jame nurodyti visi vykdomojo dokumento turinį sudarantys nurodymai, teismai pagrįstai pripažino, kad šiuo atveju Inspekcijos pareigūno surašytas privalomasis nurodymas laikytinas vykdytinu dokumentu, kuris tiesiogiai jį priėmusios institucijos perduodamas vykdyti antstoliui. Kasacinis teismas sprendė, kad teismai pagrįstai rėmėsi ne *lex retro non agit* (įstatymas neturi

atgalinio veikimo galios) principu, bet procesinio įstatymo galiojimo nuostata (CPK 3 straipsnio 8 dalis).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-348-684/2018

Dėl teisės skųsti teismo nutartį, kuria atmestas kreditoriaus prašymas dėl restruktūrizavimo bylos nutraukimo

Įmonei iškėlus restruktūrizavimo bylą, tačiau teismui dar nepatvirtinus restruktūrizavimo plano ir nepasibaigus teismo nustatytam terminui šį planą pateikti, įmonės kreditorius pateikė prašymą restruktūrizavimo bylą nutraukti. Kreditorius nurodė, kad įmonės restruktūrizavimo bylos iškėlimo metu jo finansinis reikalavimas įmonei buvo ginčijamas teisme, todėl neįtrauktas į pradelstų įmonės išipareigojimų sąrašą, o teismui atmetus ieškinį, restruktūrizuojamos įmonės pradelstų išipareigojimų suma tapo gerokai didesnė nei pusė į jos balansą įtraukto turto; tai reiškia, kad įmonė faktiškai yra nemoki. Teismui atsisakius nutraukti restruktūrizavimo bylą, kreditorius pateikė atskirąjį skundą dėl šios nutarties. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai kreditoriaus atskirąjį skundą atsisakė priimti.

Kasacinis teismas nurodė, kad įmonės restruktūrizavimo bylos nutraukimą reglamentuoja Įmonių restruktūrizavimo įstatymo (toliau – ĮRĮ) 28 straipsnis. Šioje imperatyviojoje teisės normoje nustatyti savarankiški pagrindai nutraukti restruktūrizavimo bylą, t. y. teismas įmonės restruktūrizavimo bylą nutraukia, jeigu yra nors viena iš nurodytų sąlygų. ĮRĮ nenustatyta, jog restruktūrizavimo byla turi būti nutraukta ir tokiu atveju, jei po teismo nutarties dėl restruktūrizavimo bylos iškėlimo paaiškėja, kad teismui nagrinėjant pareiškimą dėl restruktūrizavimo bylos iškėlimo egzistavo ĮRĮ 7 straipsnio 5 dalies 3 punkte nurodytos aplinkybės (pavyzdžiui, įmonė buvo nemoki). Kasacinis teismas pažymėjo, kad pagal šiuo metu galiojančią teisinį reglamentavimą įmonės kreditoriai neturi galimybės daryti įtaką restruktūrizavimo bylos procesui tol, kol kreditorių susirinkimui nėra pateikiamas restruktūrizavimo planas. Savo valią dėl iškeltos restruktūrizavimo bylos tęstinumo kreditoriai išreiškia balsuodami dėl restruktūrizavimo administratoriaus pateikto restruktūrizavimo plano. Kreditoriams restruktūrizavimo planui nepritarus ir dėl to jo nepateikus teismui tvirtinti, restruktūrizavimo byla nutraukiama ĮRĮ 28 straipsnio 1 punkto pagrindu. Dėl to kasacinis teismas konstatavo, kad pirmosios instancijos teismui nebuvo teisinio pagrindo spręsti dėl restruktūrizavimo bylos nutraukimo.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad CPK nuostatos neįtvirtina galimybės skųsti teismo nutartį, kuria atsisakyta nutraukti restruktūrizavimo bylą. Teismo nutartis dėl įmonės restruktūrizavimo bylos nutraukimo, jei ji nutraukiama esant vienai iš ĮRĮ 28 straipsnyje nurodytų sąlygų, yra skundžiama remiantis CPK 334 straipsnio 1 dalies 2 punktu, nes ji užkerta galimybę tolesnei restruktūrizavimo bylos eigai. Tuo tarpu teismo nutarties, kuria atsisakyta nutraukti restruktūrizavimo bylą, apskundimo galimybė ĮRĮ nenumatyta. Taigi įstatymo leidėjas tiesiogiai tokios nutarties apskundimo galimybės neįtvirtino. Kasacinis teismas konstatavo, kad teismo nutartis, kuria netenkintas kreditoriaus prašymas nutraukti įmonės restruktūrizavimo bylą, taip pat neužkerta ir galimybės tolesnei bylos eigai.

Atsižvelgdamas į tai, kad pirmiau nurodyta nutartis neatitinka CPK 334 straipsnio 1 dalyje nustatytų kriterijų, suteikiančių galimybę teismo nutartį skųsti atskirai nuo teismo sprendimo, kasacinis teismas paliko apeliacinės instancijos teismo nutartį nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. rugsėjo 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-321-969/2018

Viešieji pirkimai

Dėl tiekėjo pasiūlymo atitikties viešojo pirkimo konkurso sąlygoms ir reikalavimams

Ieškovė (tiekėja) prašė teismo panaikinti atsakovės (perkančiosios organizacijos) sprendimą atmesti jos pasiūlymą, o su viešąjį pirkimą (konkursą) laimėjusiu tiekėju sudarytą sutartį pripažinti negaliojančia *ab initio* (nuo sudarymo momento) arba sutrumpinti jos terminą. Tarp šalių kilo ginčas dėl konkurso sąlygose įtvirtinto reikalavimo tiekėjui turėti reikiamą paslaugai teikti kiekį šiukšlių dėžių turinio ir šio reikalavimo taikymo. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį atmetė, sprendė, kad atsakovė pagrįstai atmetė ieškovės pasiūlymą, nes ši pasiūlė ne šiukšlių dėžes, o konteinerius.

Kasacinis teismas, remdamasis savo ankstesne praktika, pažymėjo, jog mokslo (ar kitoje srityje) vartojamos sąvokos, sampratos savaime neturi visuomet turėti tapačios reikšmės kaip ir viešojo pirkimo sąlygose, ypač kai tokia perkančiosios organizacijos valia aiškiai neįtvirtinta pirkimo sąlygose. Taigi perkančioji organizacija turėjo teisę viešojo pirkimo sąlygose neapibrėžti konkrečios šiukšlių dėžių formos, paskirties ar kitų parametru, todėl į šią kategoriją iš esmės galėjo įeiti ir didesnės talpos nei įprastai šiukšlių talpyklos, be kita ko, turinčios dangtį, ratukus ir t. t.

Kasacinis teismas padarė išvadą, kad atsakovė patikimai ir įtikinamai neįrodė, kad ieškovės naudotinos priemonės paslaugoms teikti apskritai negali būti laikomos šiukšlių dėžėmis. Sprendžiant dėl prekės priskirtinumo konkrečiai kategorijai gali būti reikšmingi jos gamintojo ar pardavėjo pateikiami techniniai duomenys, tačiau apžvelgiamu atveju ieškovės pateiktuose šiukšlių talpyklų pirkimo–pardavimo dokumentuose prekės buvo įvardintos vokišku terminu „Müllbehälter“, kuris verčiamas ir kaip „šiukšlių dėžė“, ir kaip „šiukšlių konteineris“. Tiek lingvistiniu (semantiniu) požiūriu, tiek pagal viešųjų pirkimų teisinį reguliavimą šiukšlių dėžių ir šiukšlių konteinerių kategorijos iš esmės yra labai artimos, jų skirtumai gali egzistuoti priklausomai nuo tam tikro konteksto ar vartojimo tikslo. Kasacinis teismas nurodė, kad net ir pripažįstant, jog vizualiai šiukšlių dėžės ir konteineriai skiriasi, bet konkurso sąlygose aiškiai neįtvirtintus perkančiosios organizacijos poreikių ir tikslų, ypač estetinių, pirmiau nurodytų kategorijų skirtumai negali būti aiškinami ir taikomi ūkio subjektų nenaudai.

Kasacinis teismas konstatavo, kad byloje nesurinkta objektyvių įrodymų, patvirtinančių bylą nagrinėjusių teismų išvadą, kad ieškovės turimos talpyklos ginčo konkurso sąlygos taikymo prasme yra ne šiukšlių dėžės, o šiukšlių konteineriai. Konkurso sąlygose jokių papildomų kriterijų, apibūdinančių šiukšlių dėžes, pvz., talpa, pagaminimo medžiaga, forma ar kt., išskyrus pastatymo vietą bei tvarkingumą, gerą būklę ir švarą, nustatyta nebuvo. Perkančiosios organizacijos pageidaujama specifinė šiukšlių dėžių paskirtis, nurodant konkrečius kriterijus ir požymius, turėjo būti nurodyta konkurso sąlygose, o to nepadariusi perkančioji organizacija neteko teisės konkurso sąlygose neįtvirtintus reikalavimus taikyti vertindama tiekėjų pasiūlymus. Kasacinis teismas pažymėjo, kad perkančioji organizacija, turėdama atitinkamus tikslus ir poreikius, kaip turėtų atrodyti šiukšlių dėžė, šiuos savo poreikius turėjo išviešinti konkurso sąlygose.

Nors viešosiose miesto erdvėse statomoms šiukšlių dėžėms keltini tam tikri specifiniai reikalavimai, tačiau pagal aptariamą konkurso sąlygas perkančioji organizacija neužsitikrino, kad tiekėjai turėtų jos poreikius atitinkančias šiukšlių dėžes. Kasacinis teismas nurodė, kad teismai, spręsdami šalių ginčą ir vertindami ieškovės pasiūlymo atitiktį iškeltiems reikalavimams, negalėjo atsižvelgti į estetikos, kultūringo bendruomenės gyvenimo, miesto reprezentatyvumo, turistinio patrauklumo kriterijus ne dėl to, kad šie visiškai nebūtų reikšmingi teikiant aptariamą aplinkos tvarkymo paslaugas, bet todėl, kad jie apskritai nebuvo tinkamai ir aiškiai įtvirtinti konkurso sąlygose.

Teisėjų kolegija konstatavo, kad dėl aptartų aplinkybių ginčo konkurso sąlyga ir su ja susijusios nuostatos vertintinos kaip ydingos ir prieštaraujančios viešojo pirkimo efektyvumo principui bei racionalaus lėšų panaudojimo reikalavimams. Pripažįstant pagrįsta perkančiosios organizacijos poziciją, išreikštą ginčo nagrinėjimo eigoje, kad viešosiose miesto erdvėse statomoms šiukšlių dėžėms keltini tam tikri specifiniai reikalavimai, kartu pažymėtina, kad pagal aptariamą

Konkurso sąlygas perkančioji organizacija neužsitikrino, kad tiekėjai turėtų jos poreikius atitinkančias šiukšlių dėžes, taip pat – kad būtų nupirkta tinkama paslauga.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas konstatavo, kad byloje nustatytos aplinkybės ir jų vertinimas sudaro prielaidas atsakovės ir konkursą laimėjusio tiekėjo viešojo pirkimo sutartį pripažinti neteisėta *ab initio*. Tačiau į procesą nesant įtraukto konkursą laimėjusio tiekėjo ir negalėdamas spręsti dėl šio subjekto materialiujų teisių ir pareigų, kasacinis teismas teismų procesinius sprendimus panaikino ir bylos dalį dėl neteisėtai sudaryto sandorio padarinių perdavė nagrinėti iš naujo apeliacinės instancijos teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-325-469/2018

Dėl perkančiosios organizacijos diskrecijos kelis tapačius pirkimo objektus sujungti į vieną

Ieškovė prašė pripažinti neteisėtomis konkurso miesto centralizuoto šildymo sistemos modernizavimo ir atnaujinimo paslaugoms įsigyti sąlygas, kuriomis pirkimo objektas į dalis neskirstomas bei nustatomi tiekėjo kvalifikacijos reikalavimai, ir tuo pagrindu jį nutraukti. Pasak ieškovės, atsakovė (perkančioji organizacija) konkurso objektą turėjo išskaidyti į atskirus savarankiškus objektus ir kiekvienai daliai nustatyti atskirus minimalius kvalifikacijos reikalavimus. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinio netenkino.

Kasacinis teismas atkreipė dėmesį, jog nors ieškovė peržiūros procedūrą iš tiesų inicijavo dėl perkančiosios organizacijos sprendimo neišskaidyti konkurso objekto į dalis, tačiau tikrasis jos nesutikimo su konkurso sąlygomis tikslas – pakeisti konkurso sąlygų punktus, nustatančius tiekėjų kvalifikacijos reikalavimus. Kasacinis teismas pripažino, kad ieškovės suinteresuotumas kvestionuoti ginčo konkurso sąlygas dėl tam tikros, ne visuomet tiesioginės, koreliacijos tarp pirkimo objekto apimties ir tiekėjų kvalifikacijos reikalavimų, yra galimas, ir šiuo konkrečiu atveju tokio pobūdžio peržiūros procedūra iš esmės yra leistina. Tačiau teismas pažymėjo, kad ieškovė, ginčydama konkurso objekto neišskaidymą ir tokiu būdu iš esmės siekdama sumažinti kvalifikacijos reikalavimų apimtį, nepagrindė to tinkamais ir pakankamais įrodymais, ir nenuginčijo atsakovės pozicijos dėl pirkimo objekto neskaidymo.

Kasacinis teismas, pasisakydamas dėl atsakovės veiksmų neskaidyti konkurso objekto į atskiras dalis teisėtumo, nurodė, kad nors ir esama tam tikrų skirtumų tarp įvairių šilumos punktų (pavyzdžiui, skirtingas balansavimo priemonių skaičius), tačiau iš esmės nagrinėjamu atveju šalių ginčas kilo dėl homogeninio (vienarūšio) objekto (ne)skaidymo. Apžvelgiamoje byloje nekilo ginčo, kad konkurso objektas iš esmės skaidytinas.

Kasacinis teismas nurodė, kad perkančiųjų organizacijų administracinių išteklių pagrindų argumentai, kurių pagrindu perkančiosios organizacijos iš esmės siekia pagrįsti savo sprendimą neskaidyti pirkimo objekto į atitinkamas dalis, nepripažįstami išimtinėmis aplinkybėmis, pateisinančiomis atskirų pirkimo objektų sujungimą į vieną. Konkurso objekto neskaidymo priežastimi taip pat negali būti siekis neprarasti Europos Sąjungos struktūrinių fondų finansavimo. Tačiau kasacinis teismas pažymėjo, kad apžvelgiamu atveju konkurso objekto neskaidymas į kelis pateisinamas dėl techninių priežasčių: gausus skirtingų rūšių valdiklių skaičius laikytinas rimta technologine kliūtimi bendrai valdymo sistemai sklandžiai veikti, o ieškovė nepaneigė atsakovės argumentų dėl skirtingų valdiklių bendro naudojimo problematiškumo. Dėl nurodytų argumentų kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo nutartį paliko nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. rugsėjo 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-319-969/2018

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

Gynėjų g. 6, 01109 Vilnius

Tel. + 370 5 2 616 466

Faks. + 370 5 261 6813

El. paštas: lat@teismas.lt

www.lat.lt